

Metten is weten?

De techniek, de overheid en het doorgeslagen tellen voorbij!

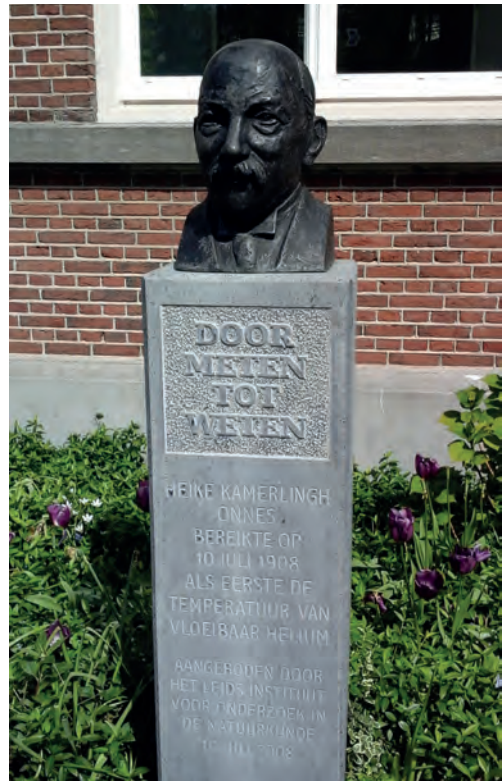
Kees J. Canters

Zuiderkerkstraat 12, NL-8011 HG Zwolle,
e-mail: k.j.canters@gmail.com

De afgelopen winter was ik aanwezig bij een aantal verschillende presentaties over lopende telprojecten. In de aanvolgende discussies over die projecten viel regelmatig de slagzin ‘metten is weten’. Het klinkt stevig en robuust en lijkt bondig en helder. Maar is dat wel zo? Zijn we niet vooral bezig om met de steeds hoogwaardiger wordende technologie nog meer waarnemingen te doen? Stellen we nog wel de juiste prioriteiten en stellen we wel de juiste vragen?

Ik vermoed dat ‘metten is weten’ is ontleend aan de lijfspreuk van Heike Kamerlingh Onnes (1853-1926); Nobelprijswinnaar in 1913, voor zijn onderzoek vloeibaar helium. Kamerling Onnes’ motto luidde echter net iets anders, namelijk ‘door metten tot weten’. ‘Door metten tot weten’ heeft een geheel andere strekking dan ‘metten is weten’. Bij de eerste slagzin is er veel meer aan de orde: je verricht metingen en vervolgens door die metingen te interpreteren kom je tot weten. Met alleen metten ben je er nog niet!

Een van de meest verrassende gevallen die ik meemaakte, was bij een bepaald project waar al meer dan tien jaar vleermuizen geteld werden. Toen ik vroeg of er ook ideeën waren om de in de loop der jaren waargeno-

men toename bij de verschillende vleermuissoorten te verklaren, viel men even stil. Nee, men was vooral bezig om de mijns inziens uitstekende telmethode nog verder te optimaliseren. Metten gebeurde in dit geval om te weten of het goed gaat met de vleermuizen en om dat vervolgens eindelijk bevestigd te zien worden. Gelukkig was er iemand in de zaal die aangaf dat de toename waarschijnlijk te maken had met het steeds ouder worden van de bomen, het ‘groen’, in de naoorlogse en nieuwere woonwijken in Nederland.

Zelf was ik de afgelopen jaren betrokken bij het tellen van hazelmuistennen in de zuidoostelijke punt van Zuid-Limburg; een mooie bezigheid in een prachtige omgeving! Deze hazelmuistellingen worden in opdracht van de overheid uitgevoerd in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring – NEM. Ze zijn noodzakelijk om te voldoen aan inter-

nationaal aangegane verplichtingen inzake het monitoren van met naam en toenaam genoemde soorten. Terwijl al sinds jaar en dag bekend is waar de schoen wringt als het om de praktische bescherming van de hazelmuis in Nederland gaat. Het beheer van hun habitat, bosranden en aanverwante biotopen wordt vaak op het verkeerde moment van het jaar uitgevoerd of vindt te grondig plaats, waardoor nestjes sneuvelen. Bij de tellingen blijkt steeds weer, dan hier dan daar, dat het juist daaraan schort.

In de eerste jaren dat ik meedeed aan dit telproject werden er ook gegevens over de bij een nest aanwezige vegetatie genoteerd en werd een profieltekening gemaakt van de bosrand ter plaatse. Later hoefde dit niet meer, waarbij als redenen werden genoemd: het kost teveel tijd, de informatie kan niet verwerkt worden, er wordt toch niets mee gedaan enzovoorts. Volgens mij een te makkelijk opgegeven bron om meer inzicht in de ecologie van de hazelmuis te krijgen. Juist met dit soort gegevens kunnen gerichte vragen over de ecologie van de hazelmuis in relatie tot het beheer onderzocht worden, óók door vrijwilligers. Daarbij is met name intrigerend wat toch de oorzaak is of oorzaken zijn van het optreden van de grote, jaarlijkse schommelingen in het populatieverloop van de hazelmuis in Zuid-Limburg.

Nog een voorbeeld van dat ondoordacht 'doortellen', ofwel het doorgeslagen tellen, is volgens mij het bubo-project van het NEM. Nee, het gaat hierbij niet om de oehoe (*Bubo bubo*), maar over de verspreiding van bu-nzing en bo-ommarter. Mij vielen daarbij twee dingen op. Allereerst, ook hier weer, het enthousiasme, de toewijding en de betrokkenheid van de coördinator en de deelnemers aan dit project. Zoogdieren en ook de Zoogdierversoening oefenen een grote aantrekkingskracht uit, vooral op jonge mensen! Verder was er de vaak opzienbarende inzet van nieuwe technieken. Toch krab(de) ik mij ook hierbij achter de oren, zeker als je hoort hoe arbeidsintensief het veldwerk nog steeds is.

Want waar ging het nu precies om?

Er bestaat van beide soorten een globaal, om niet te zeggen redelijk gedetailleerd beeld van het voorkomen in Nederland. Echter, binnen de ruwe contouren van dat voorkomen komt er af en toe een leeg uurhok voor. Doel van het bubo-project is nu om vast te stellen of er werkelijk geen bunzing en / of boomarter in die (ogenschijnlijk) lege hokken voorkomt! Een vraag die volgens mij bedacht is door boekhouders en niet door ecologen of natuurbeheerders.

Beter ware het om, in plaats van slimme technieken te gebruiken, na te denken over slimme vragen. De boomarters in de Gelderse Vallei, Noordwest-Overijssel, de Achterhoek en de Hollandse duinen zijn niet ontdekt door het systematisch aflopen en afvinken van hokken. In de jaren 1990 ontstond er rumoer rond de boomarter en mensen raakten getriggerd. Ze gingen, na een geïsoleerde doodvondst van een boomarter, nadenken en gericht verder zoeken. Zo werden respectievelijk de 'valleimarter', de 'boomotter', de 'coulissenloper' en de 'duinmarter' ontdekt.

Om nu vast te stellen of de boomarter in zuidelijk Nederland voorkomt, zoals het bubo-project onder meer beoogt, is het niet nodig om alle lege uurhokken aldaar af te gaan zoeken (dat zijn er tientallen en absolute zekerheid krijg je natuurlijk nooit!), maar kan gericht langs de grens gelet worden op de binnenkort te verwachten aankomst van de boomarter uit Vlaanderen: veel meer doordacht, veel eenvoudiger en veel meer ter zake!

Kortom, ik poneer de stelling dat door: 1. het grote enthousiasme voor zoogdieren, 2. een 'noodgedwongen' tellende overheid (verplichtingen 'vanwege Brussel' – tegenwoordig niet bepaald een aanbeveling), 3. de wonderen der techniek en 4. de mogelijkheden die het digitale opperwezen biedt, de betrokken onderzoekers vergeten na te denken. Nadenken over wat we, op basis van wat er bekend is, nog niet weten. En vervolgens het stellen van de juiste vragen als het gaat om de toekomst

van de wilde zoogdierfauna in Nederland!

Ik kan het, tot slot, ook anders formuleren: de ecologie is 'uitgekeken' op alleen het waarnemen. Veel enthousiaste liefhebbers hebben dat waarnemen echter nog maar net ontdekt. Deze beide ontwikkelingen moeten bij elkaar gebracht worden, tegenwoordig wordt

dat samenwerken en vanuit verschillende invalshoeken iets onderzoeken wel co-creëren genoemd. Dus, goede vragen stellen waarbij je voor de beantwoording ervan veel waarnemingen nodig hebt. Een mooie taak voor de nog jonge specialisatierichting binnen de ecologie: *citizen conservation science*?